

Právní aspekty institutu „svědomí a náboženské vyznání“ v české a řecké branné legislativě

Doplňování ozbrojených sil České republiky osobami v mírovém stavu, za stavu ohrožení státu nebo válečného stavu se uskutečňuje na základě právních předpisů České republiky a interních normativních aktů Ministerstva obrany. Současná branná legislativa doplňování teoreticky i prakticky umožňuje, ale je otázkou jak by doplňování skutečně v mobilizaci probíhalo. K dokonalosti chybí propracovanější zákony. Na některých nových zákonech se již začalo pracovat, ať již je to zákon o branné povinnosti (branný zákon), nebo zcela nový zákon o mimořádné službě v ozbrojených silách České republiky, případně zákon o službě vojáků z povolání, o průběhu vojenských cvičení a o některých právních poměrech vojáků. Určité zákony by bylo vhodné novelizovat, např. zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Podstatné je zákony zpracovat důsledně a s určitou nadčasovostí, aby měly dlouhodobou platnost (každá změna vyvolává nejasnosti v kvalitě zpracování prvotního zákona). Není ale na škodu nahlédnout také do branné legislativy jiných států a vzít si z ní, v případě kvalitnějšího zpracování, poučení. Situaci v české a řecké branné legislativě v oblasti svědomí a náboženského vyznání hodnotí následující příspěvek.

Úvod

Ozbrojené síly České republiky mají přesně stanovené úkoly, které jsou vymezené zákonem č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky. [1] To umožňuje jejich použití jak při zabezpečení vnější bezpečnosti státu, tj. proti jiným ozbrojeným silám nebo jiným nebezpečím přicházejícím z vnějšího okolí státu, tak při zajištění bezpečnosti vnitřní. [2] Mohou spolupracovat s ozbrojenými silami jiných států, pokud se jedná o plnění závazků České republiky, a také působit v zahraničí, jde-li o nevojenské operace.

V případě stavu ohrožení státu je vyhlášena částečná mobilizace a v případě válečného stavu všeobecná mobilizace. V obou situacích dochází k hromadnému povolávání vojáků v záloze do mimořádné služby a doplňování útvarů a zařízení na válečné počty. Výkonu mimořádné služby předchází zákonné absolvování odvodního řízení občanem, kde se stanovuje schopnost nebo neschopnost vykonávat tuto službu. Zatímco povinnost odvodního řízení je přesně stanovena zákonem č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon), ve znění pozdějších předpisů, [3] nastoupení mimořádné služby (vojenská činná služba za stavu ohrožení státu a válečného stavu) již tak jednoznačné není. V zákoně je totiž uveden § 6, který umožňuje odmítnutí mimořádné služby z důvodu svědomí nebo náboženského vyznání. Voják v záloze má tedy možnost jak nenastoupit do ozbrojených sil České republiky v případě stavu ohrožení státu nebo válečného stavu.

Charakteristika institutu „svědomí a náboženské vyznání“

Svědomí je vnitřní instance, „mlčenlivé volání“, které vede soudy člověka o tom, co sám způsobil nebo co se chystá způsobit. Navazuje na lidskou schopnost sebereflexe, tj. schop-

nost uvažovat o sobě samém, „podívat se“ na sebe jinýma očima než je pohled vlastního zájmu a prosazování. Proto se svědomí chápe jako podstatný příznak a atribut lidské osoby a vyžaduje si respektování ze strany druhých i společnosti. Tam, kde má člověk ujistit druhé o upřímnosti svých úmyslů, slibuje „na svou čest a svědomí“ (např. poslanecký nebo prezidentský slib, ale i vojenská přísaha).

Svědomí máme každý. Někdo větší, někdo menší. Jestliže však někdo prohlásí, že žádné svědomí nemá, není to pravda. Je to určitá póza. Jedná se o člověka, který potřebuje něco předvést, možná i účelově, případně chce vzbudit určitý zájem. Můžeme dokonce říci, že se nějakým způsobem chlubí. V konečném důsledku je však schopen konat zlo bez výčitek. Snad jen u asociálních žvlů bez citu lze vypožorovat minimální svědomí.

Jestliže mravně hodnotíme lidské jednání, vždy předpokládáme, že jednající osoba dospěla k užívání rozumu a že poznává rozdíl mezi dobrem a zlem. To znamená dvě věci:

- a) předpokládáme, že každý nějak ví, co je dobré a co špatné, alespoň ve všeobecném smyslu. To nevylučuje, že v jednotlivém případě lidé mohou mít o dobru a zlu rozdílné názory,
- b) předpokládáme také, že každý rozhodně ví, že dobro je nutno konat a zlo nekonat. Jde tu o vědomí, že mravní nárok dobra má povahu nepodmíněné závaznosti.

Toto všeobecné poznání dobra a zla, které spontánně a samozřejmě předpokládáme ve styku s lidmi, označujeme běžně jako svědomí. [4]

Svědomí se tedy definuje jako schopnost osobnosti uskutečňovat morální sebekontrolu, samostatně formulovat vlastní morální povinnosti, vyžadovat od sebe jejich plnění a provádět kritické sebehodnocení vlastních činů. Svědomí je tedy základní forma mravního sebeuvědomění osobnosti. [5]

Náboženské vyznání čili konfese je institut, který není příliš uchopitelný a nelze jej zcela přesně právně definovat, i když je garantován na základě Listiny základních práv a svobod. [6] Paradoxně nenajdeme specifikaci nikde v zákoně ani ústavě. Podle názorů některých odborníků s právníkým vzděláním a praxí se jedná o osobní přesvědčení jedince. Ottův slovník naučný definuje náboženské vyznání jednotlivce jako jeho organizační příslušnost k církvi, [7] s čímž ale odborníci ne zcela jednoznačně souhlasí a považují tuto definici za zastaralou a neodpovídající dnešní době.

Jestliže však přihlídneme ke stávající dostupné literatuře, můžeme stanovit, že v případě vystupňovaného nesouladu mezi náboženským přesvědčením jednotlivce a jeho organizační příslušností mluvíme o matrikovém příslušníku té které církve.

Bez vyznání je institut charakterizující člověka, který se nehlásí k žádné církvi nebo náboženství (zde záleží na položené otázce). Není možné pochybovat, že tady náboženské cítění může opět hrát takovou úlohu, že lze nazvat jednotlivce bezkonfesní osobou, vřele nábožensky cítící. Řadí se sem tedy ateisté, agnostici a lidé, kteří věří v Boha (resp. Bohy), aniž by se chtěli přihlásit ke konkrétnímu vyznání. Naopak neřadí se sem lidé, kteří odmítnou na otázku o svém vyznání odpovědět. Ve sčítání lidu z roku 2001 se do skupiny bez vyznání zařadilo 6 039 991 (59 %) obyvatel České republiky. Ve Slovenské republice je to ještě naopak o několik procent méně.

V České republice máme u Ministerstva kultury registrováno ke dni 29. února 2008 celkem 30 církví a náboženských společností, které slouží jako dobrovolné společenství osob s vlastní strukturou, orgány, vnitřními předpisy, náboženskými obřady a projevy víry, založených za účelem vyznávání určité náboženské víry, ať už veřejně, nebo soukromě, a zejména s tím spojeného shromažďování, bohoslužby, vyučování a duchovní služby. [8] V této souvislosti

je zde vhodné uvést, že pouze náboženská společnost Svědkové Jehovovi, jako jediná zaregistrovaná, však zcela jednoznačně odmítá vojenskou službu, jakékoliv používání střelných zbraní jak k osobní obraně, tak k jakýmkoliv jiným, byť i sportovním účelům. [9] Tento přístup však vyplývá z jejich celkového odmítavého postoje ke spolupráci se státem, což se projevuje například neúčtou ke státním symbolům a distancí od politických a občanských záležitostí (účast na volbách apod.). Svědkové Jehovovi se tak stávají snadným objektem diskriminace a – ve svobodné společnosti – obětí nepochopení a pohrdání také kvůli způsobu misie a uniformitě názorů i náboženských postojů. [10]

Charakteristika institutu „pacifismus“

Pacifismus je původně druh náboženského hnutí vycházejícího z biblického přikázání „nezabiješ“, které hlásá mír, odsouzení všech válek a „neodporování zlu násilím“. Pacifismus nerozlišuje mezi válkami spravedlivými a nespravedlivými, vede věřící k odporu ke všem válkám a k odmítání vojenské služby. U některých náboženských sekt jde odpor tak daleko, že odmítají i ozbrojené pořádkové hlídky. Pacifismus lze chápat jako vnitřní princip odmítání násilí, jako individuální etiku, nebo jako toto přesvědčení transformované do kodexu jednání. [11] Z uvedené charakteristiky lze vyvodit závěr, že pacifismus, i když není a nemůže být registrovanou církví nebo náboženskou společností, může být další možností vyhnutí se výkonu mimořádné služby a lze jej tedy považovat za jeden ze zásadních důvodů možného negativního ovlivňování postojů osob při doplňování ozbrojených sil České republiky za stavu ohrožení státu nebo válečného stavu.

Institut „svědomí a náboženské vyznání“ v branné legislativě České republiky

Branná povinnost v České republice je povinnost státního občana (muže i ženy) plnit úkoly ozbrojených sil České republiky, zahrnuje povinnost občana podrobit se odvodnímu řízení, vykonávat vojenskou činnou službu a plnit další povinnosti vyplývající ze zákona. [3] V mírovém stavu se branná povinnost realizuje pouze na základě **dobrovolného rozhodnutí** občana nebo vojáka v záloze.

S institutem „svědomí a náboženské vyznání“ se v české branné legislativě setkáváme v § 6 zákona č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování, ve znění pozdějších předpisů, který hovoří o odmítnutí mimořádné služby z důvodu svědomí nebo náboženského vyznání.

Zde je uvedeno, že voják v záloze může odmítnout vykonávat mimořádnou službu z důvodu svědomí nebo náboženského vyznání:

- a) do 15 dnů ode dne předání rozhodnutí o schopnosti občana vykonávat vojenskou činnou službu vydaného při odvodním řízení,
- b) do 15 dnů ode dne účinnosti vyhlášení stavu ohrožení státu nebo válečného stavu.

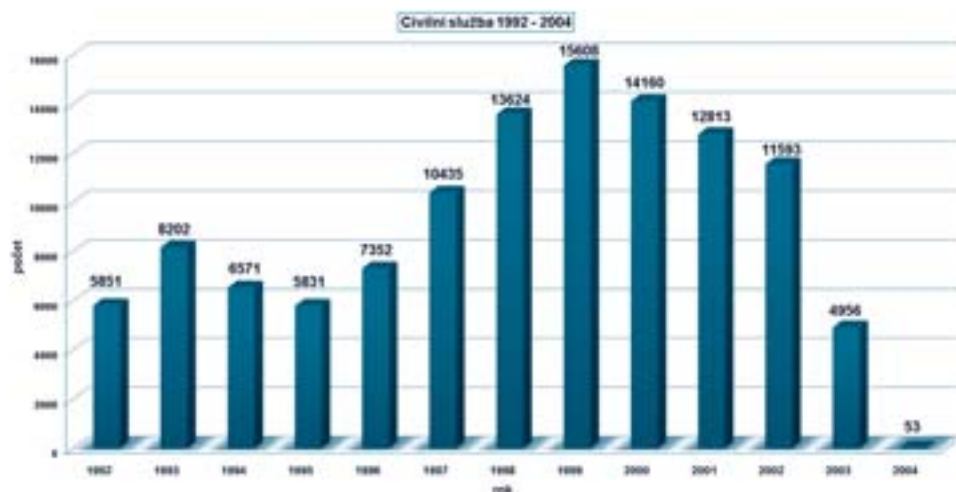
Branným zákonem stanovená možnost odmítnout mimořádnou službu může tedy zásadním způsobem ovlivnit výši zálohy ozbrojených sil České republiky.

Na základě praktických zkušeností z realizace předcházejících právních úprav možnosti odmítnutí výkonu vojenské činné služby lze předpokládat, že do 15 dnů ode dne předání rozhodnutí

o schopnosti státního občana vykonávat vojenskou činnou službu, vydaného při odvodním řízení, odmítne výkon mimořádné služby minimálně cca 16 % odvedených vojáků v povinné záloze. V návaznosti na politicko-vojenskou situaci po vyhlášení stavu ohrožení státu nebo válečného stavu lze předpokládat i **výrazně vyšší procento odmítnutí mimořádné služby.**

Možnost odmítnutí výkonu mimořádné služby vojáky v záloze do 15 dnů ode dne vyhlášení stavu ohrožení státu nebo válečného stavu lze posoudit jen částečně. Pro stanovení prognózy nejsou žádné praktické zkušenosti. Lze však předpokládat, že i v tomto případě výši podaných prohlášení o odmítnutí mimořádné služby ovlivní momentální politicko-vojenská situace po vyhlášení stavu ohrožení státu nebo válečného stavu.

Jediným praktickým příkladem vlivu odmítnutí výkonu vojenské činné služby na stav ozbrojených sil a schopnost jejich obranné činnosti je rok 1990, kdy po umožnění odmítnutí výkonu základní nebo náhradní služby (i v jejím průběhu), poklesly početní stavy vojáků v základní (náhradní) službě v celých ozbrojených silách až na **cca 15 až 20 % plánovaných počtů!!** [12] Můžeme se však pouze domnívat, zda těch **80 až 85 %** vojáků základní (náhradní) služby opravdu odmítlo výkon vojenské činné služby z důvodu svědomí nebo náboženského vyznání. Jak je možné zhodnotit uvolněnou společenskou situaci v rámci nastolené demokracie po roce 1989, lze konstatovat, že to byla spíš ideální příležitost a možnost okamžitého úniku od vojenských povinností a výcviku.



Pramen: Vlček, B. Vojenské rozhledy, 2007, roč. 16, č. 2, s. 169-200. [13]

Obr.: Grafické znázornění počtu prohlášení o odmítnutí výkonu vojenské činné služby v letech 1992-2004

Zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon), ve znění pozdějších předpisů, neobsahuje povinnost krajského vojenského velitelství jako vojenského správního úřadu nebo krajského úřadu, případně nějaké jiné státní instituce, vytvářet zvláštní komise, které by zhodnotily, zda voják v záloze podal prohlášení o odmítnutí výkonu mimořádné služby, jež by bylo řádně odůvodněné a podložené, a hlavně pravdivé!

Podle názorů některých odborníků s právníkým vzděláním a praxí lze považovat za odůvodněné prohlášení již takové prohlášení, kde je pouze uvedeno, že z důvodu svědomí (nebo náboženského vyznání) jmenovaný odmítá výkon mimořádné služby.

Nikdo také jako „vyznavač či příznivec“ nějakého náboženského vyznání není nikde registrován a nemůže se jakýmkoliv dokladem či průkazem v současné době prokázat. Náboženské vyznání nelze tedy za současného stavu branné legislativy zjistit a hlavně doložit. Citovaný branný zákon zároveň blíže nestanovuje, zda např. držitel zbrojního průkazu na jakoukoliv střelnou zbraň, člen mysliveckého sdružení, příslušník bezpečnostní agentury, člen sportovního střeleckého klubu nebo jiného zájmového sdružení, které má vztah k použití zbraně, by mohl být zbaven povinnosti převzetí výkonu mimořádné služby z důvodu svědomí (nebo náboženského vyznání). Tato situace tak účelově nahrává všem občanům, kteří by se chtěli vyhnout nástupu vojenské činné služby za stavu ohrožení státu nebo válečného stavu, aby možnost využili a zároveň „zneužili“.

Institut „svědomí a náboženské vyznání“ v branné legislativě Řecka

Řecko je jednou z několika evropských zemí, kde muži mají povinnost vykonat i v době míru vojenskou základní službu. V důsledku stále neujasněné a vyhrčené situace s Tureckem (členský stát NATO) jsou ozbrojené síly v neustálé pohotovosti a připravené na doplnění vojáků ze zálohy. Pro případ možného konfliktu jsou dokonce zálohy v pohraničních oblastech již v míru vyzbrojeny ručními zbraněmi.

V branné legislativě Řecka se setkáváme s institutem „svědomí a náboženské vyznání“ v zákoně č. 3421/2005 FEK ze dne 13. prosince 2005 o odvodech řeckých občanů a dalších nařízeních, uveřejněných ve Vládních novinách č. 302/2005 FEK ze dne 12. prosince 2005. V tomto zákoně se hovoří, že všichni, jež z důvodu svědomí odmítají vykonat svoji zákonnou vojenskou povinnost a odvolávají se přitom na své náboženské nebo ideologické vyznání, mohou být uznáni jako odpírači z důvodu svědomí. Důvody svědomí však musí vyplývat z obecného generálního přístupu k životu, který je založen na uvědomělých náboženských, filozofických a etických přesvědčeních, jež jsou osobou aplikovány bez překročení (tzn. striktně) a projevují se dodržováním příslušného chování.

Za odpírače svědomí se nepovažují:

- a) ti, jež sloužili ve zbraní po jakoukoliv dobu v řeckých či cizích ozbrojených silách nebo bezpečnostních složkách,**
- b) ti, jež disponují povolením k nošení zbraně nebo žádají o vydání takového povolení, jakož i ti, jež se účastní samostatně nebo v rámci skupiny střeleckých závodů, honů nebo podobných aktivit, jež mají bezprostřední vztah k použití zbraní,**
- c) ti, jež byli odsouzeni anebo je vedeno proti nim trestní řízení za trestní čin, jež má vztah k použití zbraní, munice nebo nezákonného násilí.**

Odpírači svědomí mohou vykonat službu beze zbraně nebo alternativní službu podle zákona č. 3421/2005 FEK, hlava 10, článek 59. [14] Uznání odpírači svědomí jsou povinni vykonat vojenskou službu beze zbraně nebo službu alternativní ve stejné délce, jako by sloužili se zbraní, zvýšenou následovně:

a) povinní k vojenské službě beze zbraně:

- ☐ o dvanáct měsíců pro ty, jež by vykonali úplnou vojenskou službu,
- ☐ o jedenáct měsíců pro ty, jež by vykonávali zkrácenou vojenskou službu v délce devíti měsíců,

- ❑ o deset měsíců pro ty, jež by vykonali zkrácenou vojenskou službu v délce šesti měsíců.

b) povinní k alternativní službě:

- ❑ o osmnáct měsíců pro ty, jež by vykonávali úplnou vojenskou službu,
- ❑ o šestnáct měsíců pro ty, jež by vykonávali zkrácenou vojenskou službu v délce devíti měsíců,
- ❑ o čtrnáct měsíců pro ty, jež by vykonávali zkrácenou vojenskou službu v délce šesti měsíců.

Alternativní služba trvá 18 měsíců pro ty, jež by vykonávali úplnou vojenskou službu, 16 měsíců v případě výkonu zkrácené vojenské služby v délce 9 měsíců a 14 měsíců v případě výkonu zkrácené vojenské služby v délce 6 měsíců. Na základě rozhodnutí ministra národní obrany je možné dobu zkrátit, ne však pod dobu vojenské služby se zbraní zvýšené v případě a) o polovinu a v případě b) o dvojnásobek.

Služba beze zbraně se provádí zásadně v jednotkách mimo prefektury Attika, Thessaloniky, místa narození, trvalého a přechodného pobytu zájemců, jakož i mimo centra s velkou hustotou obyvatel, jež jsou uvedena v rozhodnutí ministra obrany.

Alternativní služba se provádí v zařízeních státního sektoru, jak je dáno příslušným zákonem č. 1892/1990 FEK uveřejněném ve Vládních novinách ve znění zákona č. 3229/2004 FEK. Provádí se v zařízeních veřejného zájmu. [15]

Ke zkoumání, zda se jedná o odpírače svědomí z hodnověrných důvodů, se sestavuje zvláštní komise složená z:

- ❑ dvou profesorů filozofie nebo sociálních studií,
- ❑ jednoho poradce právní komise státu,
- ❑ dvou vysokých důstojníků, jednoho z odvodního oboru a jednoho z oboru hygienického.

Na základě hodnocení komise se rozhoduje o uznání nebo neuznání občana odpíračem z důvodu svědomí, které je založeno na náboženských, filozofických nebo etických přesvědčeních.

Rozhodnutí se může přijmout jak na základě předložených dokladů, tak na základě poho-
voru. [16]

Závěr

Z výše uvedených informací lze učinit jednoznačný závěr, že řecká branná legislativa je kvalitativně propracovanější a dává občanovi daleko menší možnost „úniku“ ze zákonné vojenské povinnosti. Zároveň mu však umožňuje vykonat z důvodu svědomí službu beze zbraně nebo alternativní službu.

Česká branná legislativa, jež je v tomto smyslu nedokonalá, možná by se dalo říci až „děravá“, poskytuje vojákovi v záloze ideální možnost vyhnout se výkonu mimořádné služby. Podle mého provedeného výzkumu na Střední zdravotnické škole a Střední průmyslové škole strojnické v Brně (viz Vojenské rozhledy 1/2007 s. 169-174), bychom měli v případě částečné nebo všeobecné mobilizace a provádění odvodního řízení, například u dvou nej-

mladších ročníků narození, značné problémy s doplněním ozbrojených sil České republiky. Paradoxem je, že za platnosti branného zákona č. 193/1920 Sb., bylo odmítnutí vojenské činné služby podle branných předpisů v Československu v letech 1920 až 1939 z náboženských důvodů výslovně zakázáno. [17] To ovšem neexistovalo současné znění Listiny základních práv a svobod. Nabízí se otázka: „Mohli bychom nebo musíme práva občana za stavu ohrožení státu nebo válečného stavu omezit?“

Nová branná legislativa v České republice je v období příprav. Z toho důvodu je nutné vymezit zákonné nástroje a způsob odpírání vojenské činné služby a přizpůsobit je možným problémům při zajištění doplnění ozbrojených sil České republiky osobami za stavu ohrožení státu nebo válečného stavu. Zvážit je nutné i vytvoření zvláštních komisí, které by posuzovaly, zda se voják v záloze podle uváděných důvodů odmítnutí vykonávání mimořádné služby chová a také žije.

Poznámky a literatura:

- [1] Zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- [2] PERNICA, B. *Profesionalizace ozbrojených sil: trendy, teorie a zkušenosti*, Praha: AVIS, 2007. ISBN 978-80-7278-381-6.
- [3] Zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon), ve znění pozdějších předpisů.
- [4] ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*, Praha: Zvon, České katolické nakladatelství, 1994. ISBN 80-7113-111-3.
- [5] SCHLANGELOVÁ, J. MATEJOVIČ, P. OBORNÝ, J. ŠKORPÍKOVÁ, H. *Etika a armáda*. Praha: Magnet-Press a Impuls, 1992.
- [6] *Ústavní zákon č. 23/1991 Sb.*, Listina základních práv a svobod.
- [7] *Ottův slovník naučný*, Dodatky, díl čtvrtý, Polička: Argo, 2001. s. 405. ISBN 80-7203-341-7.
- [8] Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění pozdějších předpisů.
- [9] BLÁŽEK, R. POKORNÝ, V. TELCOVÁ, J. *Nebezpečí sekt*. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky r.s., 2002. ISBN 80-86568-07-5.
- [10] VOJTÍŠEK, Z. *Encyklopedie náboženských směrů v České republice: Náboženství, církve, sekty, duchovní společnosti*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-798-1.
- [11] *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. s. 370, 749. ISBN 80-7184-164-1.
- [12] VLČEK, B. Možnosti doplňování ozbrojených sil České republiky vojáky v záloze za stavu ohrožení státu nebo válečného stavu. *Vojenské rozhledy*, 2007, roč. 16, č. 1, s. 169-174. ISSN 1210-3292.
- [13] VLČEK, B. Lidské zdroje použitelné pro zabezpečení požadavků souvisejících s řešením krizových stavů a obranou státu. *Vojenské rozhledy*, 2007, roč. 16, č. 2, s. 186-200. ISSN 1210-3292.
- [14] Zákon č. 3421/2005 FEK, Vládní noviny Řecké republiky.
- [15] VLČEK, B. Vojenské správní úřady některých členských států NATO. *Vojenské rozhledy*, 2008, roč. 17, č. 1, s. 86-93. ISSN 1210-3292.
- [16] VLČEK, B. *Právní aspekty institutu svědomí v české a řecké branné legislativě*. [přednáška] Brno 2007.
- [17] Zákon č. 193/1920 Sb., Branný zákon republiky Československé.

Elektronické zdroje:

www.aspi.cz
www.hellas.org./military/index.htm
www.mod.mil.gr
www.sse.gr
www.stratologia.gr
www.wikipedia.cz